

Fortid og Fremtid

LOKALHISTORIE

AF

HENNING BRO

Lokalhistorie opstod som interesse- og arbejdsfelt i den sidste del af 1800-tallet, og gav op gennem det følgende århundrede anledning til livlige og principielle diskussioner om lokalhistoriens indhold og forbindelse til landshistorien, og ikke mindst forholdet mellem den lokalhistoriske forsknings aktive udøvere – amatørhistorikeren og den universitetsuddannede historiker. Debatterne udspandt sig fortrinsvis inden for Dansk Historisk Fællesforening og i dennes tidsskrift *Fortid og Nutid*, men synes inden for de senere årtier at have klinget af.

Den danske historiske Forening valgte dog ved Dansk Historikermøde 2009 på Københavns Universitets Søndre Campus på ny at sætte fokus på lokalhistorisk forskning ved at dedikere et af arrangementets 22 sektioner til området. I forlængelse heraf belyser denne artikel de lange linjer i dansk lokalhistorisk forskning og peger på grundlag af de seneste årtiers udvikling på nye vækstlag og muligheder for samarbejde mellem forskningsmiljøer, der arbejder med lokalhistoriske problemstillinger.¹

Lokalhistoriens lange linjer

I middelalderen og gennem 1500- og 1600-tallene satte den endnu meget sporadiske historieskrivning fokus på kongerne, statsmændene, statsretten, udenrigspolitikken og krigene, mens perspektivet fra ca. 1700 og frem til midten af det 19. århundrede udvidedes til at omfatte godsejere, storkøbmænd og embedsstanden.² Beskrivelser af

1 Ved sektionsmødet om lokalhistorie blev der fremlagt oplæg ved stadsarkivar, ph.d. Henning Bro og e-arkivar, cand.mag. Helga Mohr, begge Frederiksberg Stadsarkiv. Denne artikel er en lettere bearbejdet og udvidet udgave af Henning Bros oplæg.

2 Oversigten over lokalhistoriens lange linjer til og med 1980'erne bygger på følgende titler og udvalgte dele af den litteratur, der henvises til i disse: Johan Hvidtfeldt: *Håndbog for danske lokalhistorikere*, DHF 1952-1956, s. 1-118; Knud Prange (red.): *Nordens*

historiens indflydelse på lokale forhold var henlagt til topografien. Som »fag« havde topografien, dvs. beskrivelsen af større eller mindre geografiske lokaliteters landskabsformer, arealanvendelse, bebyggelse og infrastruktur, sine første rødder i statsmagtens registrering af lokale ressourcer og militærets behov for terrænkundskab.

Med Arent Berntsens (1610-1680) værk *Danmarckis oc Norgis Fructbar Herlighed* udkom i 1656 den første egentlige historisk-topografiske beskrivelse i riget, og arbejdet efterfulgtes op gennem 1600- og 1700-tallene af bl.a. Peder Hansen Resens (1625-88) *Atlas Danicus* (1677) og Erik Pontoppidans (1698-1764) *Den Danske Atlas* (1763-64). Efter en række andre værker op gennem den første halvdel af det 19. århundrede kulminerede udviklingen med J.P. Traps (1810-1885) *Statistisk topographisk Beskrivelse af Kongeriget Danmark* (1858-60). Det fem bind store værk, der 1861-64 blev suppleret med to bind om hertugdømmet Slesvig, beskrev samtlige sogne og købstæder. Der efterfulgtes i 1870'erne, i årene omkring århundredskiftet, i 1920'erne og endelig i årene 1953-1972 af yderligere fire udgaver efter samme skabelon som førsteudgaven, men væsentligt udvidet.

1850-1914

Som en udløber af det 17. og 18. århundredes historisk-topografiske arbejde opstod i midten af 1800-tallet hjemstavnshistorien og landsdelshistoriske selskaber, og med den stærkt stigende interesse for nærsamfundet sivede beskrivelsen af den lokale historie og topografi i den sidste del af det 19. århundrede fra den akademiske embedsstand i København og de store provinsbyer til landbosamfundenes bogligt uddannede – præsten og læreren, og efterhånden også den velbeslåede gårdejer. De historiske bidrag, der kom herfra, var i et vist mål bundet op på den nationale historie, men selvsagt mest centreret om landsognene – deres lange historie, bygninger, ejendomme, personligheder og den bondekultur, der var under hastig forvandling. Bag dette skred,

nære fortid. Lokalsamfundene i de seneste 100 år, København 1979; Erik Christiansen & Jens Chr. Manniche: *Historiens ansigter*, Århus 1991; Nanna Damsholt m.fl.: *Historiens historie. Danmarks Historie*, bd. 10, (red. Søren Mørch), Kbh. 1992, s. 341-354; Erik Helmer Pedersen: *Dansk lokalhistorie i mands minde. En historiografisk skitse*, *Fortid og Nutid*, 1997, nr. 3, s. 155-217; Mæve Drewnsen (red.): *Det store i det små*, Kbh. 1997, s. 6-16, 33-57, 97-118; Kim Furdal, Jørgen Mikkelsen & Lars Nilsson: I anledning af Lokalhistorisk Afdelings nedlæggelse, *Fortid og Nutid*, 2000, nr. 2, s. 124-130; Erik Helmer Pedersen: Den lokale danmarkshistorie – en arkivsag?, *Fortid og Nutid*, 2001, nr. 3, s. 207-225, Ole Degn: Lokalhistoriens forhold til rigshistorien, *Fortid og Nutid*, 2008, nr. 2, s. 131-142.

og den stadig mere udtalte optagethed af det næres historie, lå helt overordnet landbrugsøkonomiens produktionsomlægning og vækst, gårdmandsstandens politiske og erhvervmæssige organisering og folkehøjskolernes voksende uddannelse, men også sognekommunernes demokratisering af det lokale styre og udbygningen af deres institutioner, bl.a. en gradvis forbedret almueskole.

Med den større folkelige mobilisering bag interessen for og arbejdet med lokalhistorie fulgte lokale museer i flere provinsbyer, og lige efter år 1900 flere nye organisationsdannelser. I 1902 etableredes således Historisk Samfund for Ribe Amt og i de følgende år 21 andre tilsvarende såkaldte amtssamfund, hvis vigtigste opgave blev udgivelse af særlige årbøger. Selv om flertallet af faghistorikerne omkring århundredskiftet fortsat havde fokus på landshistorien, herunder særlig statens historie, dens oprindelse, udvikling og politiske historie, og i reglen havde et nedladende syn på lokalhistorie, som mest af alt betragtedes som ligegyldig og spild af tid, begyndte dog flere professionelle historikere sammen med de efterhånden talrige amatørlokalhistorikere at interessere sig for bredere lag og mere forskelligartede forhold i samfundet – håndværkere, bønder, husmænd og dermed lokalhistorie. Med etableringen af de første tre landsarkiver efter 1889-arkivloven var der fra det statslige arkivvæsens side samtidig et udtalt ønske om, at provinsarkivernes samlinger blev benyttet af høj som lav, ligesom nyoprettede forskningsinstitutioner, som Dansk Folkemindesamling (1904) og Udvalg for Folkemaal (1909), havde behov for lokale indsamlere. I dette samspil, og i et ønske om at styre lokalhistorien i den retning, og integrere den i det almindelige historiske arbejde, oprettedes 1909 Dansk Historisk Fællesforening (DHF) i en slags gensidig forståelse mellem de professionelle historikere og den fremvoksende store kreds af fritidsforskende lokalhistorikere. DHF fik til formål at koordinere samarbejdet mellem lokalhistoriske foreninger og de historiske samlinger som arkiver, museer og biblioteker og fik i ledelsen repræsentanter fra bl.a. det statslige arkivvæsen og senere også Københavns Universitet.

Mellemløbet

Efter de første etableringsår begyndte DHF i årene under og efter første verdenskrig en faghistorisk skoling af det lokalhistoriske arbejdes folkelige udøvere i et forsøg på at bibringe det et fagligt løft. Fra 1914 udsendtes som en slags brobygger mellem faghistorikerne og de fritidsforskende lokalhistorikere tidsskriftet *Fortid og Nutid*, der blev

udstukket kategorier for en hensigtsmæssig arbejdsdeling mellem faghistorikeren og lokalhistorikeren, og det overvejedes at indføre præmier for særligt vellykkede lokalhistoriske arbejder. Hertil kom forsøg på at gennemføre fælles studier med henblik på kommende emner i amtsårbøgerne, afholdelse af studiekurser med deltagelse af så prominente historikere som Erik Arup og Kr. Erslev som undervisere, samt artikler i *Fortid og Nutid* om vigtige lokalhistorisk relevante kildegrupper og faghistorikerens anvendelse af kilderne.

I slutningen af 1920'erne og i 1930'erne blev der på universitetsniveauet sat en ny dagsorden for historieforskningen, bl.a. gennem Erik Arups radikale genskrivning af *Danmarkshistorien* (fra 1925) og oprettelsen af Institut for Historie og Samfundsøkonomi ved Københavns Universitet i 1927. Alene i det nye instituts navn var dets forskningsretning beskrevet, og som sit første opdrag fik det at klarlægge forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdere før 1900. Selv om industrialiseringen og urbaniseringen havde taget sin begyndelse allerede i midten af det 19. århundrede, blev der således først under indtryk af arbejderbevægelsens stadig mere centrale rolle i samfundsudviklingen og støbningen af velfærdsstatens fundament skabt en øget interesse for den økonomiske og sociale historie. Dermed fulgte også interessen for byernes historie, der resulterede i udgivelse af en række – i nogle tilfælde temaopdelte – købstadshistorier og andre bidrag inden for byhistoriens emnekreds, særlig byernes økonomiske udvikling.

På trods af, at Institut for Historie og Samfundsøkonomi direkte opfordrede de lokale folkelige historikere til at bevare og udnytte de arkivalier, der kunne belyse instituttets emnekreds, betragtede store kredse af faghistorikere – og også dele af DHF – mange af lokalhistorikernes sogne- og købstadshistorier som værdiløse ud fra en faghistorisk betragtning. Som helhed tog det da også tid, før de nye strømninger fra det universitære miljø satte sig igennem i det lokalhistoriske arbejde, og fra flere sider blev der direkte sagt fra over for de nye tendenser. Herudover kunne der spores en vis uvilje til at modtage den faghistoriske skoling, der udgik fra DHF, og man så en skillelinje mellem den forskningsbaserede landshistorie og den lokale historie, der blev betragtet som amatørhistorikerens gebet.

Selv om der fra lokalhistorikernes side også kom nogle købstadshistorier, stod den agrare lokalhistorie i mellemkrigstiden stadig i centrum. Til tider tog den skikkelse af en romantisk dyrkelse af landdistrikternes bondefortid, og i det lys blev der i 1920'erne taget initiativer til såkaldte hjemstavnskurser, som søgte at fremme lokales arbejde

med lokalhistorien som en slags almindelig folkeoplysning. I en del af kredsen bag kurserne rumsterede ideologiske strømninger, hvor hjemstavnsdyrkelsen lagde sig op ad en højreorienteret og aggressiv bondepolitik, som senere tydeligt manifesterede sig blandt nazister og i LS (Landbrugernes Sammenslutning). Af den grund opgav DHF tidligt at støtte kursusvirksomheden.

I almindelighed fortsatte det fritidsbaserede lokalhistoriske arbejde dog i den gænge, der var udstukket i begyndelsen af århundredet. Amtssamfundene udsendte troligt deres årbøger, og efterhånden førte det folkelige lokalhistoriske arbejde til dannelse af flere mere snævert bundne lokalhistoriske foreninger, der tillige begyndte at udsende årbøger og andre skrifter. Allerede fra slutningen af det forrige århundrede kunne man spore en vis professionalisering inden for lokal-museerne i kraft af det tilsyn fra Nationalmuseet, der fulgte med stats-tilskuddene. Ligeledes blev der gennem 1930'erne ansat akademisk uddannet personale ved museerne i flere provinsbyer. Men udviklingen gik i den modsatte retning på de lokalt bundne arkiver. I 1937 oprettedes således et lokalhistorisk arkiv i Fåborg, og siden fulgte flere lokalarkiver. Alle var baseret på et stadigt større folkeligt og frivilligt engagement bag lokalhistorien.

Besættelsesårene og de første efterkrigsår

Trods DHF's og en række professionelle historikers forsøg på at højne det lokalhistoriske arbejde op gennem mellemkrigstiden vurderede det faghistoriske parnas ikke bestræbelserne som særlig vellykkede. Man savnede en større interesse for økonomiske og sociale forhold, en del amtsårbøger blev betragtet som husflidsarbejde, og indtrykket af nogle af amatørernes købstadshistorier var, at forfatterne ikke havde magtet opgaven. Nogle sognehistorier blev betragtet som en art samlermani, og en håndbog i hjemstavnsforskning fra 1939 fik en blandet modtagelse.

I det lys – og måske også under indtryk af besættelsesårenes nationale oprustning – tog DHF og flere faghistorikere nye initiativer til at styrke lokalhistorien metodisk. DHF gav sin tilslutning til at udgive et lokalhistorisk sagsleksikon, og forsøgte at præcisere opgaverne i arbejdet med lands- og lokalhistorie. Hertil kom flere og mere konkrete forsøg på at forholde sig til forholdet mellem lokalhistorie og hele samfundets historie. Den senere rigsarkivar Johan Hvidtfeldt, der allerede på dette tidspunkt var en central skikkelse i DHF, så gerne et samspil

mellem landshistorien og lokalhistorien med det formål at udbygge kendskabet til samfundets eller – som det hed den gang – rigets samlede historie. Navnlig når det gjaldt økonomisk og social historie, måtte landshistorien bygge på et stort antal lokale undersøgelser, som viste, hvordan forholdene udviklede sig i de forskellige dele af landet, og som dermed kunne danne grundlag for en sammenfattende skildring af forholdene i deres mangeartede former.

I 1943 tog historieprofessoren Albert Olsen sammen med en række andre af tidens øvrige fremtrædende historikere initiativ til stiftelsen af Institutet for lokalhistorisk Forskning. Institutet skulle fremme den videnskabelige udforskning af lokalhistorie for at underbygge og uddybe forskningen af landshistorien og tillige, sammen med DHF, virke som et rådgivende og vejledende organ over for landets lokalhistorikere – bl.a. med inddragelse af gymnasielærerne i dette arbejde. Selv om instituttet aldrig blev til virkelighed, fremsatte Albert Olsen i forbindelse med initiativet til dets oprettelse en række nye og banebrydende tanker. Efter hans opfattelse kom lokalhistorien ikke videre, hvis ikke det lokalhistoriske stof blev genstand for systematiske og emneorienterede undersøgelser. Omvendt måtte faghistorikeren, der beskæftigede sig med nationalhistorie, ty til lokalhistorien for at skaffe sig det fornødne detailbaserede overblik. Der var som helhed en manglende korrespondance mellem landshistorie og den lokale udvikling – mellem på den ene side lovgivning og de centraladministrative beslutninger, og på den anden side hvordan disse i det hele taget blev gennemført lokalt.

Efter Albert Olsens opfattelse skulle der ud fra fastlagte emner gennemføres systematiske undersøgelser for hver by, eller et stort antal byer, samt punktundersøgelser af sognets lokalhistorie. Vægten skulle lægges på den økonomiske og sociale historie, og arbejdet, der burde gennemføres med forbillede i Institutet for Historie og Samfundsøkonomi og med inddragelse af arkiver og museer, skulle først ordnes og siden deles ud til faghistorikere og de bedste lokalhistorikere. På grundlag af de lokale bidrag kunne landshistorie så skrives inden for de udvalgte problemstillinger.

Efterkrigstidens første årtier

I de fritidsforskende lokalhistoriske kredse blev man fra tid til anden noget stødt over faghistorikernes kritik af en del af det arbejde, der udgik herfra. Det blev påpeget, at den gode sognehistorie skulle give konkrete oplysninger om lokalområdets historie op gennem tiden, og

at ejendoms historie var grundlaget for landbrugshistorien i sognene. Kritikken dæmpede langt fra interessen for nærsamfundets historie rundt om i landet. Med periodens industrielle omvæltning og den yderligere urbanisering måtte der selvsagt følge en større interesse for byen som lokalsamfund.

Nok så afgørende var det, at de eksisterende strukturer i landdistrikterne på samme tid gik i opløsning. Med landbrugets mekanisering og den deraf følgende afvandring fra landet og sammenlægning af landbrugsejendomme fulgte nedlæggelse af sidebaner og lokal detailhandel og opløsning af lokalt bundne organisationer og bevægelser. Velfærdsstatens udbygning førte til dannelsen af større enheder på bekostning af landdistrikternes små institutioner – skolen, alderdomshjemmet. Med overførsel af opgaver fra stat til amtskommune og kommune, købstadskommunernes byvækst ind i de tilgrænsende landdistrikter, og et stærkt faldende befolkningstal i hovedparten af sognekommunerne, lå det allerede ved nedsættelsen af Kommunallovs-kommissionen i 1958 i kortene, at det kommunale landskab med købstadskommuner og et meget stort antal sognekommuner stod over for en gennemgribende omlægning. Med den såkaldte kommunalreform i 1970, samledes de sognekommuner, der lå op ad en købstadskommune, i en ny primærkommune under købstadens reelle dominans, eller et større antal landkommuner samledes i en primærkommune.

I løbet af mindre end 25 år blev grundlaget under landbosamfundenes institutioner, organisationer og erhverv således eroderet bort, hvilket fremkaldte en stigende interesse for at udforske det tabtes historie. Med den samtidig gryende interesse for byens historie gav det grobund for, at lokalhistorie op gennem 1950'erne og -60'erne i stadig højere grad dannede grundlag for en folkelig bevægelse. Der dannedes mange lokalhistoriske foreninger, der havde til formål at vække interessen for de enkelte nærsamfunds historie og at skrive og formidle den. Foreninger afholdt kurser og udflugter og stod bag et stort antal årbøger og mere selvstændige skrifter, hvor navnlig landbohistorien – og her også livet i de højere lag – blev dominerende.

Hen mod slutningen af 1960'erne var antallet af lokalhistoriske foreninger blevet så stort, at de sammen med amtssamfundene trådte ud af DHF, og i 1967 oprettedes Sammenslutningen af lokalhistoriske Foreninger (SLF). Det blev landsforeningens formål at fremme og støtte det folkelige lokalhistoriske arbejde og varetage de tilsluttede foreningers fællesinteresser. SLF, der fra 1970 udsendte tidsskriftet Lokalhistorisk Kontakt, tog i første omgang en række initiativer til at få

lokalhistorie optaget som en del folkeskolens historieundervisning og etablerede en lokalhistorisk konsulenttjeneste og skolingsforløb, der skulle gøre amatørlokalhistorikere kapable til at redigere årbøger og andre skrifter. Både i de enkelte lokalhistoriske foreninger ude i landet og i SLF blev lærerstanden rygraden i det folkelige oplysningsarbejde, som man anså lokalhistorien for at være.

Et var at vække interessen og skrive og formidle det lokales historie, noget andet var at indsamle, redde og bevare kilderne. For så vidt angår genstandene, den museale side, styrkedes den begyndende professionalisering – der i 1930'erne var slået igennem inden for lokalmuseerne – gennem 1940' og 1950'erne, således at disse museer med museumsloven fra 1958 fik status som videnskabelige og folkeoplysende institutioner. Stik modsat gik det fortsat med ansvaret for de arkivalier, navnlig fra landdistrikternes foreninger, virksomheder og institutioner, der blev ladet tilbage i kølvandet af de første efterkrigsårtiers store samfundsændringer. Her tog den folkelige lokalhistoriske bevægelse, og dermed også i meget høj grad lærerstanden, initiativet.

Mange af de lokalhistoriske foreninger, der oprettedes i 1950'erne og -60'erne, havde således også til formål at virke for oprettelsen af et lokalarkiv – eller museum – eller havde nære forbindelser til et eksisterende eller nyoprettet lokalarkiv. Herved lagdes grunden til den folkelige interesse for og medvirken til indsamling, bevaring og registrering af arkiverne fra de organisationer, bevægelser og virksomheder, der i de forløbne 100 år havde været bærende elementer i samfundsstrukturen i landdistrikterne. Med deres opløsning stod de arkivalier, de havde efterladt sig, over for at blive ødelagt, kasseret eller spredt for alle vinde. For at redde, hvad reddes kunne, oprettedes et større antal lokalhistoriske arkiver, der for de flestes vedkommende tilsluttede sig landsorganisationen Sammenslutningen af Lokalhistoriske Arkiver (SLA). Ved udgangen af 1960'erne talte denne lidt over 100 medlemsarkiver. SLA blev stiftet allerede i 1949, udgav skriftet Lokalhistorisk Arkiv og fik tilknytning til DHF, og i særlig grad til SLF, der var en art søsterorganisation i det folkelige lokalhistoriske arbejde.

I de første efterkrigsårtier havde DHF fortsat den linje over for det lokalhistoriske folkelige arbejde, som var blevet udstukket i besættelsestiden. Det statslige arkivvæsen kom i endnu højere grad til at påvirke dette arbejde og byggede en efterhånden mere gangbar bro mellem arkivvæsenet og den lokalhistoriske virksomhed. Grundholdningen til den fritidsforskende lokalhistoriker havde dog stadig ikke ændret sig meget. Ifølge Johan Hvidtfeldts mere principielle betragtninger i

Håndbog for danske lokalhistorikere, som DHF endelig kunne udsende 1952-56, kunne lokalhistorikeren »yde den historiske videnskabsmand en værdifuld hjælp, være med til at bygge den store bygning, vi kalder Danmarkshistorie«. ³ Arbejdsfordelingen var klar. Lokalhistorikeren ydede som medhjælper vigtige bidrag til landshistorien, men det var faghistorikeren, der trak de store og fælles landshistoriske linjer. I en formidlingsmæssig sammenhæng tillagde Hvidtfeldt dog det lokalhistoriske arbejde særlig betydning – som bidrag dels til historieundervisning i folkeskolen, dels til den enkeltes forståelse af dansk kultur gennem tiderne og i dens forskellige former.

Med henblik på fuld forståelse af den danske kultur og specielt den interesse, byernes historie måtte påkalde sig i lyset af tidens urbaniseringsproces, havde landdistrikterne en for stor rolle i det lokalhistoriske arbejde. Denne synsvinkel blev i slutningen af 1960'erne anlagt af en af arkivvæsenets andre centrale skikkelser, overarkivar Vagn Dybdahl, leder af Erhvervsarkivet i Århus og senere Hvidtfeldts efterfølger i rigsarkivarembetet på Slotsholmen i København. Selv havde han taget initiativ til Århus byhistoriske Udvalgs udgivelsesprojekt omkring byens socialhistorie. På det grundlag slog Dybdahl til lyd for, at sognehistoriernes tid var forbi og skulle erstattes af byhistorie. Det kunne være enten samlede fremstillinger eller temaårbøger om særlige grupper og bymiljøers historie. Denne form for lokal samfundshistorie baseret på den sociale historie og med anvendelse af sociologiens metoder og teknikker, ville udviske forskellen mellem lands- og lokalhistorie, som Dybdahl selv havde svært ved at se. Ethvert emne kunne anskues ud fra begge vinkler. Afgørende var, at lokalhistorien i højere grad arbejdede ud fra bestemte metoder og problemstillinger i forhold til de valgte emner.

I forhold til DHF's og en efterhånden bredere kreds af faghistorikeres forsøg på og ønsker om at højne det folkelige lokalhistoriske arbejde savnedes der dog en institution til skoling af lokalhistorikere, i stil med det institut, der lå på tegnebrættet i besættelsesårene. Som et udtryk herfor, og som et konkret forsøg på at fremme faghistorikernes arbejde med lokalhistorie, oprettedes i 1971 Lokalhistorisk Afdeling under Historisk Institut ved Københavns Universitet. Afdelingen skulle fremme den videnskabelige udforskning af dansk lokalhistorie for at underbygge og uddybe studiet af landshistorien og tage initiativer til at udarbejde landsomfattende lokalhistoriske undersøgelser for at koordinere arbejdet i et større landshistorisk perspektiv. Lektor Knud

3 Johan Hvidtfeldt: *Håndbog for danske lokalhistorikere*, DHF 1952-1956, s. 7.

Prange, instituttets leder gennem mange år, anførte, at lokalhistorien var værd at studere for dens egen skyld, da den viste variationsbredden i landshistorien. Sammenholdt man forhold og udviklingstendenser på forskellige lokaliteter, kunne der ydes nye og vægtige bidrag til landshistorien. Mens det mere forskningsmæssigt baserede arbejde med lokalhistorie hidtil havde været varetaget af enkelte forskere ved universiteterne, det statslige arkivvæsen, lokalmuseer og enkelte historikere spredt ude i landet, havde arbejdsfeltet fået sin universitære blåstempling ved oprettelsen af Lokalhistorisk Afdeling, der fik hjemsted på Landsarkivet for Sjælland og kom til at stå bag en række publikationer i en skriftserie og forskellige småtryk.

1970'erne og -80'erne

Selv om mange gode kræfter i den første efterkrigstid gjorde forsøg på at højne det folkelige lokalhistoriske arbejde og gøre lokalhistorie til et videnskabeligt delområde på det universitære parnas, henregnede mange faghistorikere uden for lokalhistoriens professionelle inderkreds stadig ikke arbejdsområdet til de traditionelle historiske discipliner. Lokalhistorien blev anset for ikke at besidde samme repræsentativitet og videnskabelige validitet, som det landshistoriske arbejdsfelt, og det påpegedes, at mange bidrag var skrevet af amatører, behæftet med faglige mangler og i det hele taget ude af stand til at honorere de gældende krav til videnskabelig arbejdsmetode. Til trods herfor havde lokalhistorie som et forskningsmæssigt arbejdsfelt bidt sig så meget fast, at området i løbet af 1970'erne og gennem det næste tiår for alvor vakte interesse blandt en større kreds af faghistorikere på universiteternes historiske institutter, statens arkivvæsen og lokale museer, eller med ansættelser også uden for disse institutionelle rammer. Interessen gjaldt både det teoretiske og praktiske arbejde. Et fælles ønske hos de involverede var at fagliggøre det lokalhistoriske område gennem anlæggelse af teoretiske perspektiver på lokale undersøgelsesområder, navnlig af social og økonomisk art. Derved kunne man styre udvælgelse og behandling af kilderne og bidrage mere kvalificeret til landshistorien.

Fagliggørelsen af lokalhistorie som arbejdsfelt førte til en betydelig udgivelsesaktivitet, der byggede på lokale studier – samlede købstads-historier, studier i byhistoriske emner, arbejderhistorie, arbejderbevægelsens historie, og fra slutningen af 1970'erne igen stadig flere landbrugshistoriske arbejder. Hertil kom forskellige nye institutionelle rammer, der havde brug for lokalhistorien og dermed opmuntrede

til at arbejde videnskabeligt med området. Det gjaldt selvsagt Københavns Universitets lokalhistoriske afdeling, men også det arbejde, der f.eks. i årene 1974-78 udgik fra projektet *Industrialismens bygninger og boliger: Det industrielle miljø i Danmark 1840-1940*, under Institut for Økonomisk Historie ved Københavns Universitet, og senere stationsbyprojektet (1980-83). Det var projekter, der både i deres løbetid og længe efter fik en større gruppe af dengang studerende eller unge og yngre historikere til at arbejde lokalhistorisk for at belyse de tilhørende emnekredse. Senere fulgte andre studieområder, som også i mange tilfælde byggede på lokale undersøgelser: Kvinde- og familiehistorie, udvandrer- og indvandrerhistorie, minoriteternes, afholdsbevægelsens og idrættens historie, og en lang række kulturhistoriske temaer.

Interessen for at arbejde forskningsbaseret med lokale forhold til belysning af forskellige mere landshistoriske problemstillinger inddrog faghistorikere præget af tidens fremherskende historie-teoretiske opfattelser. Det gjaldt de positivistisk orienterede, der afviste at dirigere såvel lokalhistorien som landshistorien i en bestemt retning ud fra en bestemt samfundsopfattelse, men også de grupper, der arbejdede med historie ud fra synteseskabende totalitetsbetragtninger. Det kunne være marxistisk eller på anden måde materialistisk orienterede kredse, hvor lokalhistorien – ligesom landshistorien – kunne indskrives i et strikt klassekamps- eller statsteoretisk perspektiv, eller mere fleksible forklaringsmodeller, der betragtede de grundlæggende produktionsforhold og samfundets sociale struktur i deres samspil med skiftende politiske forhold. Hertil kom 'totalhistorie' ud fra et antropologisk eller etnologisk verdensbillede, hvor dagliglivets helhedsverden spillede en central rolle; foruden Annales-skolen, hvor det lokale skulle forstås som facetter eller instanser af en langvarig, overordnet struktur. Med placering af lokalhistorien i en bredere samfundsmæssig sammenhæng svækkedes den traditionelle modsætning mellem lokal- og landshistorie. Men fra slutningen af 1980'erne mistede marxistiske og andre teoretiske totalitetsbetragtninger gradvis deres tiltrækningskraft – også blandt de faghistorikere, der beskæftigede sig med lokalhistorie – til fordel for en mere pluralistisk tilgang, uden nogen fast norm for, hvordan hverken lands- eller lokalhistorie skulle skrives. Dog blev det ny, indlevelsessorienterede kulturbegreb et pejlemærke for mange, specielt i de nære studier.

Sideløbende med faghistorikernes stadig større engagement i lokalhistorie, eller i lokalhistoriske analyser i et større landshistorisk perspektiv, fortsatte og styrkedes det folkelige lokalhistoriske arbejde

rundt om i landet op gennem 1970'erne og -80'erne. Der kom flere lokalhistoriske foreninger til, og ikke mindst lokalarkiverne oplevede en voldsom folkelig tilslutning til at indsamle og dermed bevare de kilder, navnlig landdistrikternes gamle foreninger og virksomheder havde efterladt sig. I 1990 var antallet af lokalhistoriske arkiver vokset til tæt ved 400, hvoraf nogle havde basis i en støtteforening eller en lokalhistorisk forening, mens andre var institutionelt indlejret i det lokale folkebibliotek eller museum. Fra de folkelige lokalhistoriske landsorganisationer, der allerede i 1971 gik sammen om tidsskriftet Lokalhistorisk Journal (afløser for Lokalhistorisk Arkiv), blev arbejdet ude i landet kraftigt understøttet. SLF fortsatte konsulentvirksomheden og udbyggede den øvrige kursusvirksomhed, og SLA gik i spidsen for tilsvarende initiativer inden for arkivkundskab og historisk arbejdsteknik og var en drivende kraft bag tidens store indsamlingskampagner for at redde arkiverne efter de folkelige lokale foreninger og bevægelser, og senere også billeder og film fra lokalsamfundene. Op gennem 1980'erne blev det folkelige lokalhistoriske engagement desuden en medspiller i arbejdet for at bevare lokale kulturmiljøer, når disse var truet af miljømæssige ødelæggelser eller generelt af den stadig mere gennemgribende fysiske planlægnings indflydelse på kulturlandskabet.

Som helhed så 1970'ernes og -80'ernes faghistorikere, der arbejdede med lokalhistorie eller med udgangspunkt i lokale analyser, en mulighed for et samarbejde med den stadig stærkere folkelige bevægelse bag lokalhistorien, men den skarpe arbejdsdeling mellem den universitetsuddannede og fritidsarbejdende historiker forblev intakt. Den lokale amatørhistoriker fik således endnu en gang tildelt rollen som medhjælperen, som kunne indsamle og levere de kilder, som den faguddannede skulle bearbejde for at få den overordnede mening og sammenhæng frem. Faghistorikeren skulle desuden være vejlederen og rådgiveren for amatøreren, hvis sognehistorier i reglen blev betragtet som en ophobning af deskriptive kendsgerninger, styret af materialet og uden et landshistorisk perspektiv. Vægten lå forventeligt på de mere velbjærgedes historie og de ydre formelle rammer – militæret, kirken, landbruget, topografien, folkelivet og ejendommenes historie.

I begyndelsen af 1970'erne erkendte de folkelige lokalhistoriske kredse omkring SLF og SLA selv, at det folkelige arbejde trængte til faglig hjælp og vejledning. Man forestillede sig et fremtidigt aktivt lokalhistorisk arbejde, der blev ledet af lokalhistorisk skolede historielærere fra det lokale gymnasium eller seminarium, og med direkte kontakt til Københavns Universitets lokalhistoriske afdeling. Af den

grund stillede man sig yderst positiv over for afdelingens etablering, men efterhånden sporedes alligevel en voksende skepsis ved den samtidige professionalisering af det lokalhistoriske arbejdsfelt. Nogle frabad sig fagfolkernes vejledning, mens professionaliseringen for andre skete på bekostning af det folkelige og dets foreningsliv. Især fortalene for en materialistisk tilgang til historien blev beskyldt for vulgærmarxistisk snak. Lokalhistorien var ikke bare arbejder- og underklassens historie, og den skulle ikke være politiserende. Lokale beboere skulle selv opleve og forske i lokalhistorien – dér lå folkeoplysningen og det folkelige i det lokalhistoriske arbejde.

Selv om gymnasie- og seminarielærere flere steder gik ind i det lokale historiske arbejde, holdt hovedparten sig tilbage, da der reelt var grænser for hvor meget lokalhistorisk stof, der kunne inddrages i undervisningen som følge af de snævre statsligt fastsatte fagkrav til historie i gymnasiet og på seminarierne. Folkeskolens lærerstand forblev derved en af de ledende kræfter i det folkelige lokalhistoriske arbejde. SLF forsatte da også forsøgene på at integrere lokalhistorie i folkeskolens historieundervisning, herunder at inddrage de særlige samlinger, der den gang stadig fandtes rundt omkring på de amtskommunale centraler for undervisningsmidler.

Trods folkeskolelærerens fremtrædende plads rundt omkring i landets lokalhistoriske foreninger og arkiver indgik efterhånden også andre i rollefordelingen. Det kunne være den lokale bibliotekar og andre akademikere i nærsamfundet, men det blev fra midten af 1970'erne og gennem 1980'erne i stadig højere grad de faguddannede historikere, der, som følge af den universitære meritering af det lokalhistoriske arbejdsfelt og den store historikerarbejdsløshed, sivede ned i de lokalhistoriske miljøer. Det skete dels som bidragydere til stadig flere artikler i årbøger og andre skrifter fra amtssamfundene og de lokalhistoriske foreninger, og i form af et direkte personligt engagement i foreningernes arbejde; dels i form af ansættelser ved de lokalhistoriske institutioner. Fagprofessionaliseringen havde slået tidligere igennem inden for lokalmuseerne og fortsatte op gennem efterkrigsårtierne, men efterhånden kom turen også til de lokalhistoriske arkiver. I første halvdel af 1970'erne ansattes faguddannede ledere af arkiverne i bl.a. Ålborg og Søllerød, og i resten af årtiet og ind i 1980'erne fulgte lokalarkiver i enkelte af hovedstadens forstadskommuner og i nogle af de store provinsbyer trop.

De seneste to årtier: Stads- og lokalarkiver

Den professionalisering af det lokalhistoriske arbejdsfelt, der op gennem 1970'erne og -80'erne blev stadig tydeligere på såvel universiteterne og i det statslige arkivvæsen som ude i mange af lokalsamfundenes museer og arkiver, satte sig i den følgende tid yderligere igennem, og førte samtidig til en række nydannelser – men også brud – i forhold til de eksisterende organisatoriske rammer, som det lokalhistoriske arbejde hidtil havde foregået inden for.

De omfattende strukturforandringer, som lokalsamfundene havde undergået i efterkrigsårtierne, gav gennem 1990'erne fortsat stødet til oprettelse af flere lokalhistoriske arkiver, således at det samlede antal efter århundredeskiftet langt oversteg de firehundrede. Der ansattes yderligere faguddannede arkivarer – særlig ved nogle af de større lokalarkiver i provinsen – men nok så afgørende blev varetagelsen af ansvaret for de kommunale arkivalier, der var blevet skabt efter fattig- og skolekommissionerne lige efter år 1800 og senere efter købstads- og landkommunalordninger fra 1837/41 og tilsvarende lovgivning fra 1867/68.

Som den eneste by i landet havde København siden 1700-tallet haft sit eget stadsarkiv, men efter 1889-arkivloven kunne kommunale arkivalier afleveres til et af de tre nye landsarkiver. Da disse arkivalier ikke blev tillagt den store forskningsmæssige interesse, og kommunerne ikke var tilbøjelige til at gennemføre de nødvendige oprydninger i arkivlokalerne, gennemførtes der ikke de store afleveringer hverken før århundredeskiftet eller op gennem første halvdel af det 20. århundrede. Først i 1945 gennemførtes den første bekendtgørelse om bevaring og kassation af kommunale arkivalier, og med indvielsen af Frederiksberg Rådhus i 1953 kunne landets andet stadsarkiv, Frederiksberg Stadsarkiv, åbne for modtagelse af arkivalier fra såvel kommunens forvaltninger og institutioner som byens foreninger, virksomheder og øvrige institutioner.

I takt med faghistorikernes stigende interesse for lokalhistorie og den sociale og økonomiske historie skærpedes interessen for kommunernes arkiver op gennem efterkrigstiden. Navnlig af frygt for, at mange af sognekommunernes arkiver ville gå tabt efter 1970-kommunalreformens omfattende kommunesammenlægninger, iværksatte landsarkiverne efterfølgende en større indsamling af navnlig sognekommunale arkiver, og efter et længere centraladministrativt tovtrækkeri udsendtes endelig i 1981 en bekendtgørelse om bevaring og kassation af primærkommunernes arkivalier. Da kommunalreformen også

udlagde store dele af den offentlige sektors opgaver til primærkommunerne og amtskommunerne, blev det samtidig afgørende, at deres arkivalier kunne stilles til rådighed for borgernes ønsker om aktindsigt, den offentlige forvaltning som helhed, og forskningen i bredeste forstand.

I 1985 nedsatte man et centralt arkivudvalg, og på grundlag af dettes arbejde gennemførtes i 1992 en arkivlov, der kom til at dække hele den offentlige sektors arkivalier, og som med forskellige revisioner stadig er gældende. På det kommunale område omfattede loven både forvaltninger og institutioner og stillede kommunerne over for en række krav, bl.a. gennem en ny bevaringsbekendtgørelse. Med hensyn til den fremtidige håndtering af de arkivalier, der var gået ud af almindelig administrativ brug, stillede arkivloven i respekt for det kommunale selvstyre kommunerne over for tre muligheder. De kunne lade arkivalierne forblive i deres bygninger, såfremt der blev taget hensyn til de særlige »gummibestemmelser« om det såkaldte arkivmæssige hensyn; de kunne aflevere til det nærmeste landsarkiv; eller de kunne selv oprette et kommunalt arkiv, der på en række områder blev sidestillet med de andre offentlige arkiver: Statens Arkiver med tilhørende institutioner, bl.a. Rigsarkivet og de fire landsarkiver.

Allerede inden gennemførelsen af arkivloven i 1992 havde nogle kommuner omdannet deres lokalarkiver til stadsarkiver eller oprettet helt nye, der var gearet til modtagelse, ordning og registrering af arkivalierne fra de pågældende kommuners forvaltninger og institutioner. Efter arkivlovens gennemførelse fulgte gennem resten af 1990'erne og efter århundredeskiftet en række kommuner efter – både i hovedstadsmetropolens forstæder og i en række større provinsbyer. Med håndteringen af kommunernes arkivalier, foruden arkiverne efter lokalsamfundenes organisationer, øvrige institutioner samt virksomheder, blev mange af stadsarkiverne efterhånden relativt store institutioner med både fagligt uddannede ledere og efterhånden et større antal medarbejdere med tilsvarende baggrund. Ud over håndteringen af både de kommunale og private arkivalier skulle man tilgodese en stadig større benyttelse af læsesalene og arkivmæssig servicering af kommunernes forvaltninger og institutioner, ligesom stadsarkiverne kastede sig over en stadig større forsknings- og formidlingsvirksomhed vedrørende de enkelte lokalsamfunds historie.

Som følge af strukturreformen i 2007 sammenlagdes de godt 270 primærkommuner, der var opstået efter 1970-kommunalreformen, til knap 100 nye storkommuner. Mens de nedlagte amtskommuners

opgaver for en stor del overførtes til de nye kommuner, gik resten til de ligeledes nye regioner eller tilbageførtes til staten. Med de seneste kommunesammenlægninger stod de nye storkommuner tilbage med arkiverne fra de gamle primærkommuner, og i mange tilfælde også arkiverne efter de sogne- eller købstadskommuner, som primærkommunerne tidligere geografisk byggede på. Hertil kom de lovbundne sletnings- og afleveringskrav, der knyttede sig til de elektroniske arkivsystemer, der fra 1990'erne i stigende grad fik udbredelse i de kommunale forvaltninger. Nogle kommuner valgte at aflevere arkivalierne til nærmeste landsarkiv, mens et større antal så en både økonomisk og administrativ fordel i selv at oprette et offentligt kommunalt arkiv i henhold til arkivlovens bestemmelser (§ 7).

I dag har 33 kommuner deres eget offentlige arkiv, svarende til 47 procent af den danske befolkning.⁴ Nogle af de nye arkiver har samme konstruktion som de ældre stadsarkiver, og omfatter således alle aspekter af håndteringen af lokalsamfundenes kommunale og private arkiver. I andre tilfælde er kommunearkiverne dog etableret uden større tilknytning til nærsamfundenes lokalhistoriske arkiver, mens der i atter andre tilfælde er oprettet et særligt arkivsamvirke mellem stads- eller kommunearkivet og kommunens små lokalarkiver. Visse kommuner, bl.a. Næstved, forsøger at integrere det store kommunearkiv med områdets lokalarkiver i et stort kommunalt drevet egnsarkiv.

Lokalhistoriske organisationer og netværk

De lokal- og egnshistoriske foreninger vedblev efter 1990 med at være et centralt organisatorisk element i det folkelige lokalhistoriske arbejde rundt om i landet. I lyset af væksten af antallet af lokalarkiver og museer, og ikke mindst i betragtning af den professionalisering, der var sket på museumsområdet og i nogle af arkiverne, savnedes der dog fra DHF's side allerede i slutningen af 1980'erne en højere og skarpere forskningsmæssig profil i det lokale arbejde. Herfra mente man til gengæld, at den overordnede struktur på det lokalhistoriske arbejds-

4 Stadsarkiverne er fordelt på seks af landets syv største kommuner (med omkring 100.000 eller flere indbyggere) samt en række andre store kommuner. De pågældende kommuner omfatter enten en hel storby eller en større ældre købstad samt et agrar opland, ofte med en række stationsbyer og i nogle tilfælde også mindre købstæder. Geografisk er stadsarkiverne koncentreret til hovedstadsmetropolen (København og Frederiksberg og nogle af forstadskommunerne) samt en række af Sjællands og Øst- og Nordjyllands store kommuner. Herudover er der stadsarkiver i Odense og Esbjerg samt i et mindre antal kommuner i det øvrige Jylland.

område med DHF i spidsen var for snæver til at varetage samarbejdet mellem den folkelige og den faghistoriske virksomhed, der syntes at vokse i hver sin retning. I 1991 blev DHF under navnet Dansk historisk Fællesråd lavet om fra en paraplyorganisation for lokale museer, arkiver og foreninger til mere at være et fællesråd med koordinerende opgaver.

Fællesrådet fortsatte udgivelsen af *Fortid og Nutid* og kom senere til at stå for den meget populære web-portal *historie-online.dk*. På samme tid reorganiseredes SLF under navnet Dansk Lokalhistorisk Forening (DLF) og understregede i sin nye vedtægt, at det var dens formål at fremme det folkelige lokalhistoriske arbejde. Samarbejdet med SLA blev stadig tættere, bl.a. om den senere fællesudgivelse af *Journalen*. DLF-kurserne drejedes mere i retning af det formidlingsmæssige for at forny den lokale virksomhed, og i et vist omfang lykkedes det senere at etablere fælles forsknings- og formidlingsprojekter – om Svenskekrigene, H.C. Andersen og Englandskrigene.

Bruddet mellem det såkaldte folkelige og professionelle lokalhistoriske arbejde blev dog mest markant inden for lokalarkivernes arbejdsfelt. Allerede i begyndelsen af 90'erne havde nogle af stadsarkiverne, trods parallelmedlemskabet af SLA, sluttet sig sammen i embedsmandsorganisationen, Stadsarkivarforeningen for at fremme løsningen af de særlige problemer, kommunearkiverne stod over for, særlig i forhold til Statens Arkiver. Selv om tonen mellem Stadsarkivarforeningen og SLA skærpedes, blev der i 1999 foreløbig fundet en løsning gennem oprettelsen af Stads- og kommunearkivsektionen (SKA) under SLA, med særlige kompetencer til sektionen i forhold til moderorganisationen. Modsætningen mellem på den ene side det meget store antal mere snævert lokalt bundne og mere frivilligt drevne lokalhistoriske arkiver og på den anden side det stigende antal stads- og kommunearkiver, foruden mange af de større lokalarkiver, fortsatte dog efter århundredskiftet og resulterede efter flere forgæves forsøg på at ændre SLA's struktur til et brud i 2006, hvor Organisationen Danske Arkiver (ODA) blev stiftet.

I dag er 30 stadsarkiver og 13 store lokalarkiver organiseret i ODA, omfattende kommuner med et folketal svarende til godt halvdelen af Danmarks befolkning, mens de tilbageværende tre af landets stadsarkiver og nogle større lokalarkiver sammen med det store antal meget små lokalhistoriske arkiver indgår i SLA. Ud over de nævnte lokalhistorisk funderede organisationer, arbejder en række foreninger og netværk med emnekredse, der har tilknytning til det lokalhistoriske. Det gælder

Landbohøistorsk Selskab (stiftet 1952) og ikke mindst Dansk Komité for Byhistorie, stiftet i 1971, som omfatter repræsentanter for forskningsområdet ved universiteterne, lands- og stadsarkiverne, museerne og andre arkiver. I årene 2004-2008 virkede desuden Lokalhistorisk Netværk, en lokalhistorisk erfaringsbank for arkiver, biblioteker og museer med det særlige formål at fremme det såkaldte ABM-samarbejde.

Uden umiddelbar forbindelse til det lokalhistoriske arbejde – men med afgørende betydning for dets fremtidige virke – er der etableret to regionale netværk til håndtering af kommunernes, men også privates elektroniske arkivsystemer. I Nordjylland sker det i et samarbejde mellem Ålborg Stadsarkiv og landsdelens kommuner og øst for Storebælt i form af Netværk Elektronisk Arkivering, der 2004 stiftedes af stadsarkiverne i København og på Frederiksberg og nogle af hovedstadsmetropolens kommuner, og nu også omfatter et stort antal andre kommuner på Sjælland og Lolland-Falster. Netværkene har brudt Statens Arkivers monopol på området og har medvirket til at opmuntre mange kommuner til selv at tage ansvar for deres arkivmæssige forpligtelser.

Lokalhistoriske forskningsmiljøer fra ca. 2000

Med professionaliseringen af det lokalhistoriske arbejde generelt, og specielt tendensen til 'nedsivning' fra universiteterne og Statens Arkiver til lokalsamfundenes større arkiver og museer, og andre netværk og organisationer, er billedet af de lokalhistoriske forskningsmiljøer i de senere år blevet mere bredspektret, og viften af forskningsuddannede bidragsydere, der arbejder direkte med lokalhistorie eller i undersøgelser tager udgangspunkt i lokale forhold, er udvidet. Nogle forskningsbidrag fra universiteternes historiske institutter tager mere eller mindre afsæt i lokalbaserede undersøgelser – det gælder både de fastansattes bidrag og ph.d.-afhandlinger og andre arbejder, der kommet fra de mere løst tilknyttede. Det samme er tilfældet for bidrag fra Statens Arkiver, og ikke mindst hvad der er kommet af brede fremstillinger og punktundersøgelser fra stadsarkiverne, de større lokalarkiver og lokal-museerne. Publiceringen sker i nogle tilfælde gennem kommercielle forlag eller landsdækkende eller internationale tidsskrifter og antologier, og i andre tilfælde gennem de lokalhistoriske foreningers eller institutioners egen publikationsvirksomhed i form af årbøger eller enkeltstående udgivelser.

Herudover er der etableret forskningscentre, hvis arbejdsfelt til en vis grad er bundet op på lokale undersøgelser. Det gælder særlig Dansk Center for Byhistorie, oprettet 2001 under Historisk Afdeling ved

Aarhus Universitet, Den gamle By og Dansk Købstadsmuseum. Centret har ud over den faste arbejdsstyrke tilknyttet ph.d.- og specialestuderende og står sammen med andre udgivere bag serien Danske Bystudier og andre skrifter. Hertil kommer projektgrupper og netværk for over 100 danske historikere, der arbejder med byhistorisk forskning. Herudover kan nævnes Center for Velfærdsstatsforskning ved Syddansk Universitet, oprettet 2005, og Center for Kommunalhistorie, som Universitetet sammen med en række stadsarkiver og Kommunernes Landsforening i 2007 tog initiativ til. Centret, der har hjemsted på Vejle Stadsarkiv, har som følge af udeblevne bevillinger endnu ikke udviklet sig til en egentlig forskningsinstitution med en fastansat stab, men står bag en hjemmeside, tværfagligt arbejde og konferencer om kommunalhistoriske emner.

Lokalhistorisk Afdeling under Københavns Universitets blev af besparelshensyn nedlagt i år 2000, efter at dets leder, Knud Prange, gik på pension. Dette skridt blev stærkt beklaget og set som et stort tab for den lokalhistoriske forskning. Ikke desto mindre har de historiske institutter og centre ved Danmarks fem humanistiske universitetsfakulteter, Statens Arkiver og elleve af landets største stadsarkiver i de seneste ti år stået bag ikke mindre end 1.125 videnskabelige bidrag i form af bøger og artikler, der tager afsæt i lokalt baserede historiske undersøgelser. Det svarer til godt en femtedel af antallet af samtlige historiske forskningsudgivelser produceret på disse institutioner i samme tiår, jf. tabel 1.

Fordelt på de forskellige institutionskategorier står de elleve store stadsarkiver⁵ bag ikke mindre end 43 procent af periodens lokalhistoriske forskningsudgivelser, mens Statens Arkiver og universiteterne tegner sig for de resterende henholdsvis 23 og 34 procent (tabel 2). I sagens natur udgør det lokalhistoriske område hovedparten (92 procent) af bidragene fra stadsarkiverne, mens det i kraft af de historiske universitetsinstitutters mere vidtforegnede forskning her kun udgør 10 procent (tabel 1).

5 Ved de undersøgte elleve stadsarkiver arbejder 37 akademiske medarbejdere med forskning, men da langt hovedparten samtidig gennemfører lokalhistorisk formidling og varetager en lang række arkivmæssige opgaver ved institutionerne, kan der ikke omregnes til forskningsmæssige årsværk. Mens forskningsmæssigt arbejde på universiteterne og statslige sektorforskningsinstitutioner som Statens Arkiver hviler på mere eller mindre konkrete normtal, er de kommunale stadsarkiver ikke lovgivningsmæssigt forpligtet til at gennemføre forskning og formidling. Ved de fleste stadsarkiver, herunder de elleve undersøgte, indgår lokalhistorisk forsknings- og formidlingsvirksomhed dog som oftest i arkivinstitutionernes vedtægter, og/eller udmøntes i mange tilfælde i de årlige virksomhedsplaner, kontakter, eller andre aftaler, som arkivernes ledere indgår med kommunernes forvaltningsmæssige ledelse.

Tabel 1.
Procentvis fordeling af historiske forskningsbidrag ved danske universiteter og arkiver, 1999-2008/9.

Samlet fordeling: (N = 1.125)	Univer- siteter	Statens Arkiver	Stads- arkiver	I alt
Lokalhistorie	10	33	92	22
Øvrige områder	90	67	8	78
<i>I alt</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
De lokalhistoriske bidrags fordeling på:				
Middelalder	16	3	2	7
1500-1600-tallet	5	3	3	4
1700-1850	11	16	9	11
Efter 1850	42	55	84	63
Tværgående/andet	26	23	2	15
<i>I alt</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Landbohistorie	34	17	4	19
Byhistorie	42	44	96	60
Andet	24	39	<1	21
<i>I alt</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Tabellen fortsættes på følgende side.

Tabel 1 (fortsat).
Procentvis fordeling af historiske forskningsbidrag ved danske universiteter og arkiver, 1999-2008/9.

De lokalhistoriske bidrags fordeling på:	Univer- siteter	Statens Arkiver	Stads- arkiver	I alt
Økonomisk historie	43	28	31	34
Socialhistorie	21	28	34	29
Politisk-adm. historie	17	30	30	26
Urbaniseringsaspektet	6	3	4	4
Andet	13	11	1	7
<i>I alt</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Kilder: Undersøgelsen bygger på web- baserede årsberetninger, publikationslister m.m. fra de historiske institutter/afdelinger ved landets fem universiteter samt fra Statens Arkiver.

For stadsarkivernes vedkommende dækker undersøgelsen perioden 2000-2009 og er baseret på en rundspørge til 12 af landets største stadsarkiver, hvor af der er indkommet svar fra de 11, nemlig stadsarkiverne i følgende kommuner: København, Frederiksberg, Aalborg, Odense, Vejle, Esbjerg, Kolding, Hjørring, Haderslev, Tårnby og Lyngby-Tarbæk.

Tællingsenheden er i alle tilfælde monografier samt de enkelte artikler i tidsskrifter/antologier.

Som følge af navnlig landsarkivernes og Erhvervsarkivets store mængde af arkivfunds fra lokale myndigheder, virksomheder og organisationer, og i øvrigt den lokalhistoriske forskningstradition i det statslige arkivvæsen, omfatter det lokalhistoriske stof en tredjedel af den samlede videnskabelige produktion ved Statens Arkiver.

Ser man bort fra overvægten af bidrag vedrørende byhistorie og tiden efter 1850 i stadsarkivernes lokalhistoriske forskning,⁶ er det karakteristisk, at det lokalhistoriske område såvel periodisk som med hensyn til by-/landbohistorie og de særlige historiske emneområder

6 Denne fordeling er en naturlig følge af stadsarkivernes geografiske placering i kulturlandskabet og samlingernes periodiske tyngde.

fordeler sig forholdsvis ensartet inden for den samlede lokalhistoriske forskningsvirksomhed ved de historiske universitetsinstitutter, Statens Arkiver og stadsarkiverne (tabel 1). Periodisk ligger det absolutte tyngdepunkt i virksomheden ved de tre institutionskategorier i tiden efter 1850, i gennemsnit 63 procent, mens godt 10 procent vedrører perioden 1700-1850, og de resterende mindre procenttal fordeler sig på de to forudgående eller flere af perioderne.

Selv om byhistorie her i landet har stået i skyggen af den tunge landbrugshistoriske tradition, ser man, at byhistorien inden for det sidste tiår er blevet det største arbejdsområde inden for det lokalbaserede forskningsområde ved de tre institutionskategorier, hvor den i alt tegner sig for 60 procent af bidragene, mens knap en femtedel vedrører landbohistoriske forhold.⁷

Tabel 2.

Procentvis fordeling af lokalhistoriske og øvrige historiske forskningsbidrag ved danske universiteter og arkiver, 1999-2008/9.

Samtlige forskningsbidrags fordeling på:	Univer- siteter	Statens Arkiver	Stads- arkiver	<i>I alt</i>
Lokalhistorie	33	24	43	100
Øvrige områder	85	15	<1	100
I alt	74	16	10	100

Kilder: Som tabel 1.

Inden for de emner, der er taget op, vedrører henholdsvis 34, 29 og 26 procent økonomisk historie, socialhistorie og politisk-administrativ historie. Inden for de historiske universitetsinstitutter udgør økonomisk-historiske bidrag dog en noget højere andel – givet som følge af den mere centrale rolle økonomisk historie traditionelt har haft her og navnlig ved de to gamle universiteter i København og Århus. Da mange arkivfunds fra lokale statslige og kommunale myndigheder udgør en

⁷ Landboforholdene indgår dog med en betydeligt højere andel i universiteternes lokalhistoriske forskning, navnlig som følge af den landbrugshistoriske tradition ved de to gamle universiteter, og i særlig grad ved Københavns Universitet.

massiv andel af samlingerne ved landsarkiverne og stadsarkiverne, har undersøgelser af disse myndigheders virksomhed og arkivforhold en central plads i arkivernes forskning, hvorved knap en tredjedel af den lokalhistoriske forskning herfra ligger inden for politisk-administrativ historie.⁸

Stads- og kommunearkiver – et nyt vækstlag

Såvel institutionelt som organisatorisk ligger det lokalhistoriske interesse- og arbejdsfelt i dag som påvist på en række områder i relativt faste rammer. For så vidt angår det folkelige engagement i og arbejde med lokalhistorie, drejer det sig om de lokalhistoriske foreninger og det store antal små lokalarkiver, primært organiseret i SLF og SLA, mens det forskningsmæssige tyngdepunkt på området ligger dels på tunge statsinstitutioner som universiteternes historiske institutter og øvrige tilknyttede enheder og centre samt Statens Arkivers forskningsorganisation, dels på lokalmuseer, stadsarkiver og store lokalarkiver rundt om i landet, fortrinsvis organiseret i ODM (Organisationen Danske Museer) og ODA.

Mens professionalisering af landets kulturhistoriske museer allerede slog igennem i første halvdel af det 20. århundrede, har den samme ten-

8 Ud over de kvantitative data, der er redegjort for ovenfor, har det ligget uden for denne artikels formål at levere selv en summarisk og/eller stikprøvebaseret analyse af de over 1000 lokalhistoriske bidrag, der er leveret af universitetsinstitutterne, Statens Arkiver og stadsarkiverne i de sidste ti år. Ud fra titlerne på mange af disse bidrag, visse nedslag i materialet og et vist kendskab til periodens samlede lokalhistoriske litteratur er det dog indtrykket, at der er sket en afmatning i de tidligere principielle – til tider perspektivløse – drøftelser omkring lokalhistoriens indhold, samspillet mellem de professionelle og folkelige kræfter, samspillet mellem lands- og lokalhistorien. Forsknings-teoretiske og historiografiske overvejelser har afgivet plads til fordel for mere empiriske tilgange. De færre principielle diskussioner om lokalhistoriens rette indhold er givetvis en følge af forskningsfeltets professionalisering, mens det mindre samfundsteoretiske og mere empiriske islæt nok er et resultat af de strømninger, der også har præget historiefaget i de sidste årtier. Iagttagere af de lange linjer i det lokalhistoriske arbejde, har – for nogles vedkommende – med slet skjult glæde – forstået udviklingen som den liberale, pluralistiske positivismes genfødsel i både lands- og lokalhistorien. Pejlepunktet synes her at være den betonmarxisme, der til en vis grad trivedes i 1970'erne og en del af det efterfølgende årti. Men heller ikke lokalhistorie er trods alt blevet helt teoriløs. Historisk-materialistiske tilgange praktiseres stadig, men i reviderede, mere nuancerede udgaver. Hertil kommer at visse teoretiske tilgange har det med at dominere på visse tidspunkter. Den såkaldte ny kulturhistorie, der har stået stærkt de seneste to årtier, ligger i sit empiriske indhold meget tæt på de historiske aktører, men bygger indadtil på en ganske markant erkendelsesteori, social ontologi og for den sags skyld ideologi. Dagens lokalhistorie er ikke domineret af noget positivistisk paradigme, og er heller ikke på anden måde entydig.

dens inden for lokalarkivområdet først gjort sig gældende i løbet af de seneste årtier. Skal der i det fremtidige lokalhistoriske landskab findes nye vækstlag og institutionelle rammer for forskning i – men også formidling af – lokalhistorie og områder, der tager afsæt i lokale forhold, vil de større forandringer formentlig netop ske på lokalarkivområdet.

Der er kun gået godt to år siden implementeringen af strukturreformen begyndte. I første omgang har de nye storkommuner mest haft fokus på de nye administrative processer, hvor de arkivmæssige problemstillinger har stået langt nede på listen, men efterhånden er det kommet til at stå mere klart for de kommunale forvaltninger, at der her er en række lovkrav. Et større antal kommuner har allerede lige efter strukturreformen oprettet offentlige kommunearkiver, og der er ingen tvivl om, at nye vil komme til. For tiden står ikke mindre end ti kommuner på spring i de to regioner på den sjællandske øgruppe, og det må forventes, at en væsentlig del af kommunerne her efter en årrække vil have et kommunearkiv. Selv om tendensen er knap så tydelig i andre dele af landet, navnlig på Fyn og i Sønder-, Midt- og Vestjylland, må det antages, at der inden for en årrække vil blive oprettet så mange offentlige kommunearkiver, at omkring tre fjerdedele af befolkningen vil bo i kommuner med egne arkivinstitutioner⁹.

På trods af, at lederstillingerne og andre stillinger ved disse nye kommunearkiver, ligesom ved de eksisterende stads- og kommunearkiver, vil blive besat af personer med en historierelevant uddannelse, vil der her i en årrække medgå så mange ressourcer til ordning og registrering af de omfattende mængder af kommunale arkivalier og til håndtering af e-arkivsystemer, at institutionerne først senere vil kunne begive sig ud i en større forsknings- og formidlingsvirksomhed. Nok så afgørende herfor, og for at bringe lokalarkivområdets samlede forskning videre ad den vej, vil det også være, at der etableres et konstruktivt og fagligt forsvarligt samspil mellem kommunearkivets samlinger og personale og kommunens større og i reglen bymæssige lokalhistoriske arkiv, der for en dels vedkommende også vil have faguddannet personale i deltid- eller fuldtidsansættelser. For ikke at komme på tværs af ofte stærkt

9 Ud fra gennemgang af ODA og SLA's medlemsfortegnelser skønnes det, at der inden for en årrække vil blive etableret 36 nye offentlige kommunale arkivinstitutioner fordelt på 10 i hovedstadsmetroplens forstadskommuner, 24 i store kommuner med en større ældre købstad med et stort og i forvejen professionelt drevet lokalarkiv samt 2 landkommuner, der allerede har tilkendegivet interesse for oprettelse af et kommunearkiv. Sammen med de eksisterende kommunearkiver kan der forventes 68 kommunale arkivinstitutioner, svarende til 69 procent af landets kommuner og omfattende knap 80 procent af den samlede befolkning.

personafhængige særinteresser, der mange steder er knyttet til det lokalhistoriske arbejde, og de folkelige kræfter, der i årtier har stået bag mange af landets hundrede af lokalhistoriske arkiver, og som har set med skepsis på områdets professionalisering, vil kommunerne nok i nogle tilfælde vælge i første omgang at adskille kommunearkivet fra kommunens lokalhistoriske arkiver eller opmuntre til, at der inden for kommunen etableres mindre forpligtende arkivsamvirker mellem kommunearkivet og lokalarkiver.

På sigt må det forventes, at et betydeligt antal kommuner med egne arkivinstitutioner – givetvis under forskellige organisationsformer – integrerer kommunearkivet med områdets større bymæssige lokalarkiv i en stor, reelt kommunalt drevet arkivinstitution. En bedre udnyttelse af det fastansatte arkivpersonale ved kommunearkiverne og de større lokalarkiver, og dermed helt naturlige kommunaløkonomiske hensyn, vil tale herfor, men kulturpolitiske forhold peger i samme retning.

Den folkelige bevægelse, der knytter sig til det meget store antal lokalhistoriske arkiver i tidligere eller stadig eksisterende landdistrikter, henter sin identitet i en økonomisk og sognekommunal struktur, der eksisterede på landet i sidste halvdel af det 19. århundrede. Denne struktur brød kommunalorganisatorisk endegyldigt sammen med kommunalreformen i 1970, men dens opløsning begyndte i økonomisk henseende adskillige årtier før. I stadig større omfang blev den trængt væk gennem det urbaniseringsforløb, der tog sin begyndelse allerede i midten af det 19. århundrede, og siden slog stadig kraftigere igennem. Sidenhen er den blevet fuldstændig udvisket af internationaliseringen, bykulturens gennemslagskraft og den yderligere nationale centralisering og koncentration på såvel økonomisk som politisk-administrativt plan.

Kun et fåtal føler således i dag en særlig tilknytning til landsognet – end ikke det absolutte mindretal, der bor der. De har for hovedpartens vedkommende arbejde og private relationer udenfor og føler sig, i det omfang man overhovedet endnu kan tale om en tydelig lokalidentitet, mere som del af en bydel, en by, et byopland, en egn eller en landsdel – en følelse de deler med de øvrige, næsten 90 procent af befolkningen, der bor i bymæssige områder. I en tid, der som følge af en langsigtet samfundsudvikling har resulteret i et stadig stigende uddannelsesniveau og et smallere krydsfelt mellem familiernes arbejdsliv og tilbageværende reproduktive opgaver, har den aktive folkeoplysende fritidsanvendelse tabt terræn til mediernes og oplevelsesøkonomiens enorme, vidtforgrenede og stadig større udbud.

Alle store samfundsmæssige forandringer har gennem tiden gjort ondt og krævet tilpasning, og det vil også blive realiteten for det folkeoplysende lokalhistoriske arbejde ude i landets foreninger og arkiver. Det store antal af landdistrikternes meget små lokalhistoriske arkiver, og givet også de dertil knyttede foreninger, vil komme til at fremstå som en anakronisme og vil kun i kraft af en lille passioneret og stadig ældre kreds af frivillige og med beskedne kommunale tilskud for en tid leve videre som en art hjemstavnsarkiver.

Omvendt må man i de fleste store kommuner med større byer inden for en årrække forestille sig kommunalt drevne arkivinstitutioner der – primært forankret i et offentligt kommunearkiv – vil rumme betydelige forsknings- og formidlingsmæssige potentialer. Ud over de forvaltnings- og arkivmæssige krav, som de kommunale forvaltninger og institutioner vil stille til arkivinstitutionerne, vil det være afgørende, at disse som en del af det kommunale kulturtilbud og i skarp konkurrence med oplevelsesøkonomiens massive udbud også kan levere en varieret og engagerende formidling af kulturhistorien i de byer og egne, som storkommunerne i dag omfatter. Mange stadsarkiver og store lokalarkiver er allerede slået ind på denne vej, og arbejdet vil blive intensiveret med de store formidlingsmæssige muligheder, som navnlig internettet giver. Men bag formidlingsvirksomheden må også ligge forskningsbaserede undersøgelser af byernes og deres oplandes samlede historie eller tematisk baserede punktstudier, dvs. undersøgelser, der ikke bare forholder sig til det by- og egnshistoriske, men i høj grad perspektiverer det i forhold til både regional- og landshistoriske forhold og udviklingslinjer.

Er skellet mellem lokalhistorie og landshistorie relevant?

Med professionaliseringen af det lokalhistoriske arbejdsfelt ved statslige institutioner og i særdeleshed gennem den forskningsvirksomhed, der udgår – og i stadig større omfang vil udgå – fra lokalmuseer, og navnlig stadsarkiver og store lokalarkiver, rejser der sig også i dag to spørgsmål, der tidligere har præget den over 100 år lange principielle debat om lokalhistorie: Det ene er forholdet mellem den faguddannede professionelle historiker og den folkelige amatørhistoriker. Det andet er forholdet mellem lokalhistorie og landshistorie.

Hvad det første angår, er det tydeligt, at udforskningen af lokalhistorie er blevet et faghistorisk forskningsfelt, og at den folkelige direkte og aktive medvirken i arbejdet er blevet reduceret og visse steder har

fået en rudimentær karakter – først og fremmest i landdistrikterne, men efterhånden også i bysamfundene. Den folkelige aktive deltagelse i navnlig en del af det lokalarkivmæssige arbejde trives dog fortsat mange steder i form af indtastere og andet frivilligt arbejde, men det er tvivlsomt, om de yngre og fremvoksende generationer i større omfang vil indgå i dette arbejde. Den brede lokalhistoriske interesse er imidlertid stadig intakt, og endda voksende, men manifesterer sig på en anden måde. Først og fremmest sker det ud fra et oplevelsesaspekt, hvor lokal-museernes og stads- og lokalarkivernes forskellige formidlingsinitiativer har stor gennemslagskraft, men også i form af et direkte og opsøgende arbejde med historisk materiale ud fra interessen for slægtsforskning eller yderst specifikke lokale forhold – gadens, skolens, ejendommens, foreningens historie.

I krydsfeltet mellem lokal- og landshistorie har synspunkterne blandt faghistorikere, som påvist, gennem det 20. århundrede bevæget sig fra et total fokus på landshistorien og en negligering af – og nærmest ringeagt over for – lokalhistorie som et forskningsmæssigt arbejdsfelt til en stadig større forståelse af det som en af historiefagets discipliner. Spørgsmålet er imidlertid, om distinktionen mellem lokal- og landshistorie i dag og i fremtiden er relevant.

En række faghistorikere fastholder stadig lokalhistoriens egenverdi og det lokalhistoriske aspekt.¹⁰ Det anerkendes herfra, at lokalhistorie yder nye afgørende bidrag til landshistorien, og tillige illustrerer variationsbredden i denne. Tilsvarende accepteres vigtigheden af at påvise, hvordan den nationale histories lange udviklingslinjer, herunder bl.a. centrale politisk-administrative beslutninger, har sat sig forskelligt igennem i snævre lokalbundne sammenhænge. Men lokalhistorien opfattes fortsat som underordnet landets totalhistorie, der udbygges efterhånden som lokale bidrag skrives ind i syntesen. Det præciseres stadig lidt skolemesteragtigt, hvilke perspektiver lokalhistorikeren skal anlægge i sit arbejde, uanset om han eller hun er »amatør« eller besidder en kandidatgrad. Lokalhistorisk arbejde kan således underlægges et landshistorisk perspektiv, hvor de lokale resultater bliver tolket og indskrevet i

10 Det gælder bl.a. forhenværende lektor ved København universitet, dr. phil. Erik Helmer Pedersen, der under påberåbelse af det lokales »historiske autenticitet«, har forfægtet lokalhistoriens såvel folkelige som faghistoriske værdi (Erik Helmer Pedersen: Dansk lokalhistorie i mands minde, *Fortid og nutid*, 1997, nr. 3, s. 213. Også tidligere seniorforsker ved det nørrejske landsarkiv, dr.phil. Ole Degn fastholder (senest i 2008) lokalhistoriens egenverdi, og ønsker at etablere et nyt og mere gensidigt perspektiv på forholdet mellem lokal og national historie (Ole Degn: Lokalhistoriens forhold til righistorien, *Fortid og nutid*, 2008, nr. 2, 2008, s. 134-141).

større sammenhænge og strukturer. Derfra kobles tilbage til det lokale for nu at forklare det på et bredere og mere almengyldigt grundlag.

Allerede i slutningen 1960'erne argumenterede Vagn Dybdahl dog for, at skellet mellem lands- og lokalhistorie ville blive udvisket, og at ethvert emne kunne ansues fra begge vinkler, så længe man arbejdede ud fra bestemte metoder og problemstillinger. I en vis forstand kan man hævde, at Dybdahls nu 40 år gamle visioner for fremtidens forskningsmæssige arbejde med lokalhistorie er blevet en realitet. Uanset hvilket forhold der tages op, arbejder historikere i dag på et fælles videnskabeligt grundlag, for så vidt angår historisk metode, overvejelser omkring repræsentativitet, problemtyper, afgrænsning af undersøgelsesfelt, kildeudvælgelse og kildeudnyttelse, historiografi, samt endelig placeringen i forhold til større sammenhænge og strukturer, i reglen baseret på samfundsvidenskabelige, etnologiske eller andre teoretiske udgangspunkter.¹¹

Hertil kommer, at de lokalt baserede forskningsbidrag har fået en større geografisk bredde – og dermed en højere grad af repræsentativitet – og tillige arbejder med problemstillinger af højere almenhistorisk betydning. Dybdahl argumenterede i sin tid også for, at de snævre sognehistoriers tid var forbi; de ville blive fortrængt af byhistorie og lokal socioøkonomisk samfundshistorie. Den tids historikere støttede ham i, at den store bys mere komplekse historie lå tættere på den såkaldte rigshistorie. Den bredt anlagte landbrugshistorie og netop byhistorie vandt da også større indpas i det 20. århundredes sidste årtier, jf. påvisningen ovenfor af, at byhistorie i dag udgør ikke mindre end 60 procent af samtlige bidrag fra det samlede, bredt definerede lokalhistoriske forskningsmiljø. I betragtning af, at en meget betydelig andel af bidragene herfra kommer fra store stads- og lokalarkiver, og i lyset af, at disse arkiver nu og fremover ikke blot omfatter en stor by, men også store agrare oplande og andre købstæder, vil disse tendenser fortsætte. Det gælder såvel den bredt anlagte lokale historie som lokalforankrede punktundersøgelser.

I mere bredt anlagte forskningsbaserede fremstillinger af en hel by eller egns historie vil det lokale selvsagt have en mere fremtrædende placering, men perspektivering vil her være lige så selvfølgelig af

11 Netop en sådan mangel på videnskabelig tilgang til lokalhistorie fik tidligere mange faghistorikere til at lægge afstand til den folkelige lokale historieskrivning. Dette bidrog til at cementere et skel mellem lokal- og landshistorie, og deres respektive værdi, som det har taget årtier at nedbryde. Desværre ligger den traditionelle skelnen stadig til grund for f.eks. det statslige arkivvæsens regeludstedelse vedrørende bevaring/kassation af kommunale arkivalier. Disse regler imødegås kraftigt af stads- og kommunearkiverne.

hensyn til fremstillingens faglige tyngde og almenhistoriske dimension. Den bredt anlagte lokalhistorie er således allerede nu – og vil i endnu højere grad blive – den store bys, oplandets, egnens eller måske landsdelens historie. Lokal- og landshistorie er ved at flyde sammen og vil gøre det endnu mere fremover.

Navnlig for den lokalforankrede punktundersøgelse gælder det allerede nu. For den, der vil analysere en bestemt problemstilling på grundlag af robust empirisk materiale, er det ikke bestemte lokale forhold i sig selv, der er styrende, men derimod forholdet mellem undersøgelsens genstandsområde og de udvalgte lokale cases, eller sagt med andre ord: det lokalt skabte kildematerialers repræsentativitet og mulighed for at belyse den valgte problemstilling. Fokuseringen på de store perspektiver er nærmest en selvfølge, både i analysen og når resultaterne vurderes i en større sammenhæng og diskuteres i forhold til anden forskning.

Det kan således hævdes, at den traditionelle skillelinje mellem lokal- og landshistorie, og de faglige krav, der stilles til arbejdet, i dag kan betragtes som kunstig og meningsløs. Skulle man opstille skarpe skel i det øvrige faghistoriske arbejdsfelt, kunne man lige så vel – og med lige så god ret – gøre det mellem landshistorie på den ene side, og f.eks. økonomisk historie, socialhistorie, minoritetsstudier, bevidsthedshistorie, bevægelsernes historie osv. på den anden side, og her stille de samme krav om repræsentativitet og frem- og tilbagekobling i forhold til de store sammenhænge og strukturer. Det er ikke blevet gjort i nævneværdig grad og slet ikke i samme omfang som i krydsfeltet mellem lands- og lokalhistorie. Distinktionen her er historisk forankret i en tid, hvor faghistorikeren tog sig af rigshistorien og amatørhistorikeren fra sin skrivepult skuede ud over det lokale og skrev dets historie. Denne »arbejdsdeling« fandt ikke i samme omfang sted inden for historiefagets øvrige felter, som nærmest har været urørlighedszoner forbeholdt faghistorikeren og i et vist omfang andre fagspecialister. Med lokalhistoriens professionalisering og den udvikling, der er fulgt i kølvandet heraf, ser dagens realiteter anderledes ud. Faghistorikeren arbejder i dag med alle former for historie, ud fra en fællesmængde af videnskabelige metoder og redskaber og stillet over for samme krav om repræsentativitet og frem- og tilbagekoblinger til de områder, der tages op til forskningsmæssig behandling.¹²

12 Skal man tale om en meningsfyldt skelnen mellem de to former for historie, må det være på det formidlingsmæssige område, hvor formidlingen af det lokale må forholde sig meget bevidst til det landshistoriske niveau. Det gælder begge strenge af det

Konklusion

Denne artikel har bl.a. søgt at argumentere for, at det forskningsbaserede arbejde med lokalt forankrede historiske emner i dag sker inden for en række forskellige institutionelle rammer; at der i denne sammenhæng allerede er fremvokset et nyt vækstlag, som fremover vil rumme nye potentialer; samt at der bare i det seneste årti fra institutionernes side samlet er ydet en massiv forskningsindsats i form af bredt orienterede fremstillinger af større geografiske områders historie og en stribe lokalt baserede undersøgelser af en lang række historiske problemstillinger. Spørgsmålet lige nu er, om – og hvordan – det store arbejde, der foregår inden for de forskellige institutioner, kan samordnes i højere grad, end det er tilfældet i dag. Som følge af det kommunale selvstyre, universiteternes – omend relative – autonomi, Statens Arkivers karakter af statslig styrelse, og dansk forskningstradition i øvrigt, vil centraladministrative initiativer være utænkelige, og i øvrigt også uønskede. Initiativet må vokse op »nedefra« i et samarbejde mellem institutioner og organisationer.

Bredt orienterede undersøgelser af historiske forhold i mere geografisk afgrænsede områder, foregår allerede nu i et vist omfang via samarbejde mellem institutioner, der er knyttet til området – lokale museer og ikke mindst stads- og lokalarkiver. Samarbejdet vil blive styrket med det allerede påbegyndte ABM-samarbejde i de enkelte kommuner, og mon ikke det vil brede sig til tværkommunale samarbejdsfora? Her må museums- og arkivorganisationernes regionale kredse og repræsentanter tillægges afgørende koordinerende betydning. Arbejdet er i gang, men bør styrkes med henblik på større, regionalt anlagte historiske fremstillinger.¹³

Men også arbejdet med de talrige lokalt forankrede historiske

moderne »folkeoplysende« arbejde, der er så afgørende for lokalmuseerne og stads- og lokalarkivernes fremtidige virke: Dels den brede »folkelige« interesse for det lokalt historisk særegne, dels den »pædagogiske« side. Formidling af den lokale »særegne« kulturhistorie er fængende, men mister sin tyngde, hvis den ikke perspektiveres og sættes i sammenhæng med landshistorien. Mange lokalhistoriske institutioner profilerer sig også gennem en pædagogisk anvendelse af den lokale kulturhistorie, men hvis man ikke tydeligt belyser, hvordan den store historie har sat sig igennem i den lille, fordamper interessen hos folkeskolelærerne, og ikke mindst hos lærerne i gymnasiet, hvor der, trods de senere års udhulinger, stadig er ganske stringente krav til indholdet af undervisningen i historie.

¹³ Som eksempel kan nævnes det forskningssamarbejde, som organisationen Hovedstadsområdet Kulturhistoriske Arkiver før århundredeskiftet har etableret blandt en stor del af regionens arkiver. I anledning af Øresundsbroens åbning resulterede det i år 2000 i en antologi om den svenske indvandring til regionen, og for tiden arbejder organisationen på et fælles forskningsprojekt om hovedstadsmetropolens forstæder efter 1945.

punktundersøgelser, der gennemføres på lokale arkiver og museer, ved Statens Arkiver og på universiteterne, kunne med fordel koordineres. Et samarbejde om bestemte geografisk tværgående emnekredse burde kunne opstå mellem arkiver, museer og universiteternes historiske forskningscentre og enkelte forskere. Det gælder f.eks. byhistorie, hvor meget allerede er i gang, landbrugshistorie eller velfærdstatens forudsætninger før 1945 og dens fremtrædelsesformer, såvel periodisk som geografisk, i sidste halvdel af det 20. århundrede. Initiativet må her i særlig grad udgå fra centrene, enkelte forskere og de lokale arkivers og museers hovedorganisationer.

Det regionale niveau har med strukturreformen i 2007 fået en mere central placering i det danske politisk-administrative landskab, hvilket meget vel kan stimulere et samarbejde mellem historisk arbejdende institutioner. Hver af regionerne rummer et universitet, en eller flere af Statens Arkivers institutioner, og et antal større lokalmuseer og stads- og lokalarkiver. Arbejdet med lokalt eller regionalt forankrede bredere undersøgelser eller emnemæssigt mere snævre punktanalyser bør regionalt kunne koordineres gennem mere eller mindre faste organer eller netværk, hvor de lokale museers og arkivers organisationer må være initiativtager og tovholder.

Dette regionale samarbejde bør ikke blot være forskningsmæssigt, men tillige berøre andre sider af universiteterne, arkiverne og museernes virksomhedsområde. Indtil videre er der rundt om i landet etableret et vist samarbejde mellem universiteterne og de øvrige historiske institutioner om særlige introduktions- og praktikforløb for historiestuderende, og senest er stadsarkiverne i København, Aalborg og på Frederiksberg gået sammen med Aalborg Universitet om en kandidat- og masteruddannelse i informationsforvaltning, der bl.a. skal udfylde det tomrum, som i Danmark eksisterer med hensyn til en egentlig universitær arkivaruddannelse. Men samarbejdet bør og kan udvikle sig yderligere til fordel for alle parter. Studerende inden for historie og beslægtede fag bør i højere grad i forbindelse med opgaveskrivning og specialeafhandlingen orienteres mod de store muligheder, der ligger i arbejdet med arkivalisk materiale. Med velafgrænsede problemstillinger vil den studerende på arkiverne møde et alsidigt, men forholdsvis overkommeligt kildemateriale. Arbejdet med dette vil give de studerende en fornemmelse af allerede i studietiden at have gennemført et stykke reelt forskningsarbejde, og en del vil måske blive sporet ind på et lokalt funderet arbejdsområde, der kommer den enkelte og dansk historie-forskning til gavn.